

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

588

שיחת רשכבה"ג מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א • וישלח תשפ"ג

שצריך להתרחק ממנה, כי על סמך מה הוא לווה אם אין לו ממה לשלם, והרי זה מפני שאינו רואה את הנולד, שאינו עושה חשבון מה יהיה אחר כך, ולכן הוא לווה ואינו משלם.

ולפי זה מה שאמר הרואה את הנולד, פירושו הוא שלא ללווה אם אין לו ממה לשלם, ואף אם יהיו מחמת זה קצת קשיים, צריך להסתדר עם מה שיש, ולא ללוות כשאינו לו ממה לשלם.

ומה שיהיו קצת קשיים אין זה נורא, וכבר הפליגו חז"ל בסוף מסכת סוטה במעלת מי שלומד תורה מתוך הדחק, וכן שמעתי מפי מרן החזון איש זצ"ל שאמר לי על תורה מתוך הדחק "דער אויבערשטער האט דאס ליב", כלומר שאם יש לאדם קשיים והוא לומד עם הקשיים זה אהוב להקב"ה! והקב"ה אוהב את האדם הזה שעוסק בתורה מתוך הדחק ולומד מתוך הקשיים.

ועל כל פנים זוהי המידה הטובה שאמר רבי שמעון 'הרואה את הנולד', שלא ללווה אם אין לו ממה לשלם, ואם יהיו קצת קשיים יזכה למעלת תורה מתוך הדחק, אבל לא ללוות.

לב טוב – השורש לכל המידות הטובות

רבי אלעזר אומר 'לב טוב', היינו שהדרך הטובה שצריך להידבק בה היא שהלב יהיה טוב, לא רק עין טובה וחבר טוב וכו', אלא לב טוב! וגם בזה הפירוש כנ"ל, שאף אם אין זה הטבע של האדם, צריך שינוי הטבע, לעשות את הטבע שלו שיהיה לו לב טוב.

וכן בשאר הדברים, כגון עין טובה, היינו לחזק בנפשו את הטבע של עין טובה, לפרגן לשני ולשמוח בטובתו, וגם חבר טוב ושכן טוב, אפילו מי שאין זה הטבע שלו, צריך להתרגל בכך, וההרגל נעשה טבע, שעל ידי ההרגל ישתנה הטבע לטובה, וירגיל את עצמו עד שכך יהיה טבעו שיהיו בו המידות הטובות הללו.

וכאמור רבי אלעזר אמר שהמידה הטובה שצריך להידבק בה היא 'לב טוב'. ורבי יוחנן בן זכאי אמר על זה לתלמידיו: רואה אני את דברי אלעזר בן ערך מדברייכם, שבכלל דבריו דברייכם! והיינו כי **הלב הוא השורש, ואם הלב הוא טוב, שהלב רוצה שיהיה טוב לאחרים, ונהנה ממה שטוב לאחרים, אזי ממילא יש גם את כל המידות הטובות האחרות**, וזהו העיקר, שיהיה לב טוב. וכן להיפך.

החיוב לנטוע בנפשנו מידות טובות

והנה מצינו עוד בזה בשערי תשובה לרבינו יונה (שער ג' אות לה) שכתב וזה לשונו: "נתון נתן לו ולא ירע לבבך בתתך לו (דברים טו, ט), הוזהרנו בזה להרחיק מנפשנו צרות עין ולהיותנו טובי עין, כענין שנאמר (משלי כב, ט) טוב עין הוא יבורך. ולא די במתנת היד, עד אשר ניטע בנפשתינו מידת הנדיבות. על כן הזהיר ואמר 'ולא ירע לבבך' אחר שאמר נתון נתן לו", ע"כ.

ופסוק זה נאמר לגבי מצות צדקה, שלא מספיק 'מתנת היד' לצדקה, אלא צריך לנטוע בנפשנו מידת הנדיבות, שיהיה בנו הטבע של אהבת חסד, ונהיה טובי עין, ועל זה הזהיר הפסוק נתון נתן לו ולא ירע לבבך, לתת צדקה מתוך 'אהבת חסד'.

ועוד כתב רבינו יונה (שם אות לו): "לא תאמץ את לבבך ולא תקפוץ את ירך (דברים טו, ז), הוזהרנו להסיר מנפשנו מידת האכזריות, ולנטוע בה נטעי נעמנים, הם הרחמים והחסדים הנאמנים, כמו שכתוב והלכת בדרכיו", עכ"ל. והיינו שיש מצוה לנטוע בנפש את המידות הטובות, נטעי נעמנים – מלשון נטיעה נעימה, שהמידות הטובות יהיו נטועות בנפש! ומה הם המידות הטובות? הרחמים והחסדים!

והלכת בדרכיו – להתרגל במידות טובות

שנינו בפרקי אבות (ב, ח) חמישה תלמידים היו לו לרבן יוחנן בן זכאי, ואלו הן: רבי אליעזר בן הורקנוס, ורבי יהושע בן חנניה, ורבי יוסי הכהן, ורבי שמעון בן נתנאל, ורבי אלעזר בן ערך.

ומובא שם (משנה ט') שרבי יוחנן אמר להם: צאו וראו איזוהי דרך טובה שידבק בה האדם, מה היא הדרך הטובה שראוי לאדם להידבק בה. ויש לפרש 'דרך טובה' דהיינו מידה טובה, 'שידבק בה האדם' שכל הזמן תהיה ההנהגה לפי המידה הטובה הזו, ויהיה דבוק בה כל הזמן. ומוזכרים שם כמה ענייני מידות טובות, כפי שיבואר להלן.

והנה אם מידות טובות אלו כבר היו קיימות בטבע של האדם, אם כן הרי זהו כבר הטבע שלו, ולא היה צריך להידבק בהן במיוחד, ומלשון המשנה מבואר שאף אם אין זה הטבע שלו, מכל מקום צריך להידבק ולהרגיל עצמו במידות אלו, עד שההרגל נעשה לו כטבע, וצריך שיתרגל שהנהגה תהיה כל הזמן בשלמות לפי המידות הטובות האלו.

ובאמת יש להקדים מה המקור לזה, ומדוע אדם צריך להשתדל שיהיו לו מידות טובות, עם הנהגות לפי המידות הטובות.

ומסתבר שהמקור לזה הוא ממה שנאמר (דברים כח, ט) "והלכת בדרכיו", ואמרו חז"ל (עיין שבת קלג, סוטה יד) מה הוא רחום אף אתה היה רחום, מה הוא חנון אף אתה היה חנון, הרי שיש מצוה על האדם ללכת בדרכיו של הקב"ה, והיינו להתנהג בהנהגה של מידות טובות כמו הקב"ה, וזה נקרא 'דרכיו', הנהגות של מידות טובות.

איזוהי דרך טובה שידבק בה האדם

ועל זה אמר רבי יוחנן בן זכאי לתלמידיו צאו וראו איזוהי 'דרך' טובה שידבק בה האדם, שיהיה דבוק, שכל הזמן תהיה הנהגתו לפי המידות הטובות האלו, ובוזה יקיים מצות והלכת בדרכיו.

ומובא בפרקי אבות שם מחמשת תלמידיו של רבי יוחנן בן זכאי, שכל אחד מהם השיב תשובה אחרת לשאלתו, והזכיר מידה טובה אחרת שראוי להידבק בה. ותחילה מובא מרבי אליעזר שאמר 'עין טובה', והיינו מידה טובה לפרגן לשני, שישמח במה שיש לשני דברים טובים, שמחה במה שהשני מרגיש טוב.

רבי יהושע אומר 'חבר טוב', והיינו גם כן מידה טובה, להיות חבר טוב לשני, להתחבר איתו, ולעזור לו, ולתת לו הרגשה טובה. רבי יוסי אומר 'שכן טוב', והיינו גם כן שהוא יהיה שכן טוב לשכניו, שתהיה לו הנהגה טובה עם השכנים, שגם השכנים ירגישו טוב איתו. [וכן פירש רבינו יונה: "רבי יהושע אומר חבר טוב – להיות חבר טוב לאיש אחר לאשר לבו חפץ ולהרגיל עצמו שתהא רוח אחרים נוחה הימנו. רבי יוסי אומר שכן טוב – שיהא בעצמו שכן טוב אל כל שכניו", עכ"ל].

הרואה את הנולד והיפוכו לווה ואינו משלם

רבי שמעון אומר 'הרואה את הנולד', ויש להתבונן מה ההנהגה המיוחדת בזה, ומה המידה הטובה לראות את הנולד.

ונראה בזה, כי הנהגה להלן במשנה שם מובא עוד, שרבי יוחנן אמר להם גם צאו וראו איזוהי דרך רעה שיתרחק ממנה האדם, וכל אחד השיב ואמר את ההיפך של הדרך הטובה שאמר קודם: רבי אליעזר אומר עין רעה, רבי יהושע אומר חבר רע, רבי יוסי אומר שכן רע, רבי שמעון אומר הלווה ואינו משלם.

ומבואר כי ההיפך של הרואה את הנולד זהו מי שלוה ואינו משלם, והיינו אם אין לו ממה לשלם, ואף על פי כן הוא לווה, זוהי דרך רעה

ומביא על כך רבינו יונה את הפסוק והלכת בדרכיו, שזוהי המצוה, להתרגל שיהיו בנפש רחמים ואהבת חסד, ואלו הם 'דרכיו' של הקב"ה, כמו שאמרו מה הוא רחום וחנון אף אתה היה רחום וחנון, מה הוא גומל חסדים אף אתה היה גומל חסדים.

וזהו שאמרו תלמידי רבי יוחנן בן זכאי, שהמידות הטובות הם הדרך הטובה שידבק בה האדם, ובה מקיים והלכת בדרכיו.

רבינו מעשי חסד מרגיל לאהבת חסד

ויש להתבונן כיצד עושים זאת למעשה, ומה הן הפעולות הנצרכות לזה, באלו פעולות יתרגל האדם שיהיה בנפש אהבת חסד?

ומצינו בזה בפירוש המשניות להרמב"ם (אבות ג, טו) על המשנה "הכל לפי רוב המעשה", וצריך ביאור מהו רוב המעשה, ומה בא התנא להשמיענו בזה. וכתב הרמב"ם בפירוש המשנה: "אמר שהמעלות לא יגיעו לאדם לפי רוב גודל המעשה, אבל לפי רוב מספר המעשים וכו', והמשל בו, כשייתן האדם למי שראוי אלף זהובים בבת אחת לאיש אחד ולאיש אחר לא ייתן כלום, לא יעלה בידו מידת הנדיבות בזה המעשה האחד הגדול כמו שמגיע למי שהתנדב אלף זהובים באלף פעמים ונתן כל זהוב מהם על צד הנדיבות, מפני שזה כפל מעשה הנדיבות אלף פעמים והגיע לו קנין חזק, וזה פעם אחת לבד התעוררה נפשו התעוררות גדולה לפועל טוב ואחר כך פסקה ממנו", ע"כ.

והיינו שאם אדם נותן לצדקה אלף זוז בפעם אחת, אזי אמנם זה משפיע עליו חיזוק מידת הנדיבות, מפני שנתן צדקה, והמעשה משפיע על הטבע, אבל זה משפיע רק קצת, ואינו משפיע כל כך הרבה כמו מי שנותן אלף זוז באלף פעמים, בכל פעם זוז אחד, שאז ההשפעה היא אחרת לגמרי, כי כשנותן אלף פעמים, אזי יש כאן אלף מעשים טובים של נדיבות, וכל מעשה מצטרף בהשפעה נוספת לשנות את הטבע, עד שמשנתנה הטבע לגמרי, ומשריש בזה את מידת הנדיבות בנפשו.

וזהו שאמר התנא באבות הכל לפי רוב המעשה, ולא לפי גודל המעשה, אלא 'רוב' המעשה! שריבוי המעשים הטובים משנה את הטבע של האדם, ולפי מספר המעשים הטובים נעשה הטבע טוב, ובהו יכול האדם לשנות את טבעו, שגם אם חסר לו אהבת חסד, הוא יקבל אהבת חסד, ושייך דבר כזה.

העצה כנגד היצר – תורה 'תבלין'

אמנם מנגד הרי יש יצר הרע, והיצר הרע הוא טבע הפוך, המתנגד לכל המעשים הטובים, וצריכים עצה כיצד לעמוד בפני פיתויי היצר.

והעצה היא כמו שאמרו חז"ל (קידושין ל, ב"ב טז) בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין, התורה היא העצה נגד כל פיתויי היצר, והיא הנשק והחיזוק נגד היצר הרע. אמנם הרי היצר הרע גם לא נותן ללמוד, ומתנגד ומפריע לזה, ומפתה שלא ללמוד.

ונראה שמשום כן אמרו בראתי לו תורה 'תבלין', והיינו כמו תבלין שנותן טעם באוכל, כך ברא הקב"ה את התורה עם טעם ומתיקות, שדברי תורה מאד מעניינים, ויש בהם ערבות ומתיקות, וממילא הרי זה מושך, וזהו התבלין כנגד היצר הרע, שדברי תורה מעניינים ונעימים! ויש בהם טעם מיוחד הנותן הרגשה מאד נעימה.

לימוד המוסר התבלין החזק ביותר

ובמשנה ברורה (סימן א' ס"ק י') כתב "וצריך האדם לקבוע לו עת ללמוד ספרי מוסר בכל יום ויום אם מעט ואם הרבה, כי הגדול מחברו יצרו גדול הימנו ותבלין היצר הרע הוא תוכחת מאמרי חז"ל", והיינו שדברי תורה הכי חזקים נגד היצר הרע זה דברי מוסר, והם התבלין שמועיל באופן ישיר נגד היצר הרע, לימוד ספרי המוסר.

וגם זה כמו 'תבלין', שדברי המוסר מעניינים, ויש בהם טעם נעים מאד, ומי שלומד מוסר יודע את זה, שיש טעם נעים מאד בלימוד המוסר, וספרי המוסר נותנים הרגשה נעימה מאד, כמובן אם לומדים בספר מוסר שמעניין, או בחלק שמעניין, כל אחד לפי טבעו מה שמושך ומעניין אותו, וזה נותן הרגשה מאד נעימה.

וכן כששומעים דברי מוסר, ידוע לי מזה, שכששומעים דברי מוסר שמעניין לשמוע אותם, זה משפיע על האדם ונותן הרגשה מאד נעימה! וזהו התורה 'תבלין', כמו תבלין שיש בזה טעם.

ולכן לבחורים יש סדר מוסר קבוע בישיבות, חצי שעה בכל יום, והסדר הזה אינו מידת חסידות, אלא הוא דבר הכרחי מאד, שנותן הרבה חיזוק, וגם הרגשה נעימה מאד.

מוסר ותפילה – הבא ליטהר מסייעין אותו

וכבר סיפרתי את המעשה שהיה בבחור צעיר בגיל של ישיבה קטנה, שהיו לו הפרעות מצד המשפחה שלא היה יכול ללמוד והיה מוכרח לעבוד, אבל הוא היה בא בסוף היום לישיבת פוניבז' ולמד מוסר לפני מעריב חצי שעה בכל יום, ושאלתי אותו למה הוא לומד דווקא מוסר, ואמר כי הוא מרגיש שזה מחזק אותו.

והסוף היה שבזכות החיזוק וה'תבלין' הזה, הוא זכה לסייעתא דשמיא, כמו שאמרו חז"ל (יומא לז, ב) הבא ליטהר מסייעין אותו, ומי שלומד מוסר הרי הוא בא ליטהר, ויש לו סייעתא דשמיא.

וזכה לסייעתא דשמיא שנפסקו ההפרעות שהיו לו, ונכנס ללמוד בישיבה קטנה ואחר כך בישיבה גדולה, וכיום הוא כבר נשוי, ומזכה את הרבים בתורה וביראת שמים, כל זה בזכות הקביעות של לימוד המוסר! כיון שיבא ליטהר, סייעתא דשמיא מן השמים גם להיות 'מטהר', משפיע על אחרים ומזכה את הרבים.

לכן סדר המוסר שבישיבות הוא דבר שמוסיף מאד, כי בזה 'באים ליטהר', וזוכים לסייעתא דשמיא להצלחה ברוחניות.

ורבי ישראל סלנטר אמר שבדוק ומנוסה שתפילה על רוחניות עוזרת, כמו שאמרו (ברכות נ, א) על הפסוק הרחב פיך ואמלאהו – ההוא בדברי תורה כתיב, הרחב פיך, רק תבקש, והתפילה עוזרת!

ולא רק תפילה בדיבור, אלא גם בלב, אם מבקשים בלב על רוחניות יש סייעתא דשמיא, שגם תפילה בלב היא תפילה, כי הקב"ה יודע מחשבות, כמו שכתוב (תהלים צד, יא) השם יודע מחשבות אדם, וכבר סיפרנו מעשים שהיו בזה, שעל ידי תפילה בלב זכו לסייעתא דשמיא ברוחניות. וכן בלימוד המוסר הרי זה נחשב שבאים ליטהר, וזוכים לסייעתא דשמיא להצלחה ברוחניות.

נמצא שכל אלו שעוסקים בדברי מוסר, ולומדים כל יום בקביעות בספרי המוסר, הם מתעלים ועולים כל הזמן ממדרגה למדרגה, ועל כל פנים ודאי שלא יורדים, אך יכולה להיות גם התעלות.

וזהו המעלה של עסק ספרי המוסר, שהוא גם 'תבלין' שנותן הרגשה נעימה, וגם נותן חיזוק, וזה רווח גדול. וכן כששומעים דברי מוסר ממי שאומר דברי מוסר, זה גם כן נותן הרגשה נעימה מאד וחיזוק.

יהי רצון שמן השמים יתנו סייעתא דשמיא לכל אחד ואחד מאיתנו, ולכל אחד ואחד מכלל ישראל, שידעו את הדרך של חיזוק ברוחניות, הנותנת גם הרגשה נעימה וחיים מאושרים, כמו שאמרו (אבות ו, ד) אשריך בעולם הזה!

לעילוי נשמת מרת חיה רבקה נוימן ע"ה בת ר' משה דב הלוי ז"ל נלב"ע ט"ז כסלו תשע"ט - תנצב"ה	לעילוי נשמת הרב ישכר דב ב"ר צבי הרמן זצ"ל נלב"ע י"ח כסלו תשע"ז - תנצב"ה	לעילוי נשמת הרב שלום יוסף זצ"ל בן הקדוש רבי אברהם זצ"ל ה"ד נלב"ע י"ח כסלו תש"פ - תנצב"ה	לעילוי נשמת הגאון הצדיק רבי יהודה אריה שכטר זצ"ל בן רבי יעקב זצ"ל נלב"ע י"ד כסלו תש"פ - תנצב"ה
---	---	---	---

בס"ד הופיע ויצא לאור **פניני חיזוק על חנוכה ופורים**
לקט דברי חיזוק, אגדה ומוסר בעניינא דיומא משיחות רבינו שליט"א במהלך השנים
ניתן להשיג בכניסה לבית רבינו שליט"א או בטל. 052-7600-485